

Toisen maailman sodan kurssi – opettajan oppimateriaali

Sisällys

1. Kurssin suunnittelu ja toteuttaminen.....	2
2. Kirjaprojekti	3
3. Dokumentti- ja propagandafilmi projekti.....	5
4. Mallivastaukset oppimateriaalin tehtäviin.....	7
5. Kokeen suunnittelu ja mallitehtäviä.....	13

1. Kurssin suunnittelu ja toteuttaminen

Tämän oppimateriaalin sisältö on jaettu siten, että jokainen oppimateriaalin luku on tarkoitettu käsiteltäväksi yhdellä 75 minuutin oppitunnilla. Oppimateriaalin ensimmäinen luku on tarkoituksella muita lyhyempi, jotta kurssin aluksi ehditään käydä läpi sen ohjelma, ja ohjeistaa opiskelijat.

Sota on siis mahdollista käydä läpi kronologisesti kymmenessä oppitunnissa, joka jättää runsaasti oppitunteja muuhun työskentelyyn. Oppimateriaalissa on liitteenä 2 teemalukua, joista kumpikin sopii kokonaisen oppitunnin aiheeksi. Opettajan on myös mahdollista suunnitella omia teemaoppitunteja, esimerkiksi sodassa käytetyistä aseista ja sotakoneista, tai sodan merkittävistä kenraaleista ja poliitikoista.

Tämän lisäksi kurssilla voi toteuttaa ryhmätoivia, kirjaprojekteja, tai katsoa dokumenttifilmejä ja elokuvia sen mukaan, miten niitä on tarjolla Yle Areenassa. Tämä opas sisältää ohjeistuksen kirjaprojektiin ja propagandafilmiin katsomiseen ryhmissä.

Jokainen opettaja ja ryhmä on erilainen, ja opettaja voi itse muokata ja täydentää oppimateriaalin sisältöä oman mielenkiintonsa mukaan, ja valita mitä lukujen yhteydessä olevia tehtäviä hän antaa opiskelijoille pohdittavaksi. Opettaja voi myös päättää kerääkö hän opiskelijoiden tekemät tehtävät esimerkiksi Teamsin tai GoogleDriven avulla, vai jättääkö hän ne opiskelijoiden omantunnon varaan.

Kurssin voi arvioida suoritusmerkinnällä, mutta myös numeroarviointi on mahdollista. Toinen maailmansota on usein ylioppilaskokeessa kurssin Historia 2 aiheena, joten kurssikokeen järjestämisestä on varmasti hyötyä ylioppilaskirjoituksia ajatellen. Tämän oppaan lopussa tarjotaan joitakin ideoita ja esimerkkitehtäviä kokeen järjestämiseen. Opettajan kannattaa kuitenkin ottaa arvioinnissa huomioon muitakin osa-alueita kuin pelkkä koe, koska kyseessä on valinnainen, koulukohtainen kurssi.

Oppimateriaalissa käytetyt kuvat ja kartat ovat joko asetettu vapaaseen yleiseen käyttöön (*public domain*), tai käytössä CC SA-BY lisenssillä.

2. Kirjaprojekti

Mikäli opettaja haluaa ottaa kurssille projektin, jossa opiskelijat lukevat kirjoja, sen voi toteuttaa monella tavalla. Opiskelijat voivat esimerkiksi jakaa ryhmiin, joissa käydään keskusteluita opettajan ohjeistamana aina jokaisen viikon ensimmäisellä tunnilla, tai mikäli ryhmä on pieni, niin jokainen opiskelija voi pitää pienen esityksen.

Myös kirjaraportin kirjoittaminen opettajalle on yksi mahdollinen suoritustapa. Se säästää aikaa oppitunnilta, mutta etenkin suurten ryhmien tapauksessa työllistää opettajaa. Kirjaraporttien ohjeistamisen yhteydessä on myös syytä puhua plagioinnista, ja varmistaa, että kaikki opiskelijat sitoutuvat lukemaan kirjan.

Sopivia kirjoja löytyy valtavasti, ja mikäli siihen on mahdollisuus, opettaja voi viedä ryhmänsä kaupunkinsa kirjastoon tutustumaan valikoimaan.

Seuraavalla sivulla on ohjeet kirjaprojektin toteuttamiseksi siten, että opiskelijat kirjoittavat siitä raportin opettajalle. Ohjeet voi tulostaa ja monistaa opiskelijoille sellaisinaan, tai opettaja voi käyttää niitä pohjana omalle toteutustavalleen.

Ohjeet kirjatehtävään

Valitse joko *tietokirja*, *historiallinen romaani*, tai *muistelmateos*, joka liittyy toiseen maailmansotaan. Mikäli olet epävarma kirjan sopivuudesta, tiedustele asiaa opettajalta. Sopivia kirjoja löytyy runsaasti kirjastoista. Kirja saa olla myös englanninkielinen.

Kirjoita kaksisivuinen raportti, jossa ensimmäinen sivu on tiivistelmä kirjan keskeisestä sisällöstä. Voit käyttää apunasi seuraavia kysymyksiä, kun mietit tiivistelmän sisältöä:

- Mitä, missä, milloin, kuka, miten, miksi?
- Kuka kirjan on kirjoittanut, milloin se on julkaistu, mikä on kirjoittajan tausta?
- Mikä on kirjan keskeinen johtopäätös/sanoma?

Toisella sivulla kuvaillet omaa luku- ja oppimiskokemustasi. Voit käyttää seuraavia kysymyksiä apunasi:

- Miksi valitsit tämän kirjan?
- Millainen lukukokemus oli? Oliko sinulla vaikeuksia jossain kohtaa? Jouduitko etsimään tietoa muista lähteistä, jotta ymmärsit kaiken oleellisen?
- Mitä opit? Mistä olit jo tiennyt jotakin, mikä oli uutta?
- Millaisia ajatuksia ja tunteita kirja sinussa herätti?
- Päädyitkö etsimään lisää tietoa jostakin kirjaan liittyvästä henkilöstä / paikasta / tapahtumasta / ilmiöstä?
- Oliko kirjassa mielestäsi jotain kyseenalaista? Ennakkoluuloja, joidenkin asioiden korostamista/vähättelyä, puutteellisia osioita, poikkeavaa tulkintaa tai outoja johtopäätöksiä?

Varaudu myös siihen, että kurssin aikana pidetään väliaikatarkistus, jossa pienissä ryhmissä kerrotaan muille omasta kirjasta ja sen lukemisen etenemisestä.

3. Dokumentti- ja propagandafilmi-projekti

Tekijänoikeudet estävät opettajaa esittämästä vapaasti toista maailmansotaa käsitteleviä dokumenttifilmejä ja elokuvia oppituntien aikana, poikkeuksena Yle Areenassa olevat ohjelmat.

Kurssilla on kuitenkin mahdollista toteuttaa projekti, jossa opiskelijat katsovat dokumenttielokuvia tai propagandafilmejä, ja pitävät niistä lyhyet esitykset. Opettaja voi jakaa opiskelijoita ryhmiin, ja varmistaa, että jokaisesta ryhmällä löytyy Netflix-suoratoistopalvelun omaavia opiskelijoita. Opiskelijat katsovat valitun filminsä yhdessä, keskustelevat siitä, ja pitävät pienen esityksen muulle luokalle.

Alla on lista Netflixistä löytyvistä propagandafilmeistä toisen maailmansodan ajalta ja heti sen jälkeen. Sen jälkeen on listattu joitakin dokumenttisarjoja, jotka löytyvät myös Netflixistä. Seuraavalla sivulla on ohje opiskelijoille, jonka voi tulostaa ja monistaa.

Julkaisuvuosi	Nimike	Kesto
1942	Sodan alkusoitto	51 min
1942	The Battle of Midway	18 min
1943	Miksi taistelemme: kamppailu Venäjältä	1h 22 min
1943	Toinen maailmansota – raportti Aleuteilta	44 min
1943	Undercover: How to Operate Behind Enemy Lines	1h 1 min
1944	The Negro Soldier	40 min
1944	Tunisian Victory	1h 16 min
1944	The Memphis Belle: a story of a flying fortress	39 min
1945	San Pietro	31 min
1945	Natsien keskitysleirit	58 min
1945	Tunne vihollisesi – Japani	1h 2min
1946	Let there be light / Tulokoon valkeus	57 min
1947	Thunderbolt	42 min

2009	Toinen maailmansota väreissä	13 x 50 min
2017	Five came back: toinen maailmansota ja Hollywood	3 x 1h
2007	The War: a Film by Ken Burns and Lynn Novick	7 x 2h
2009	Einsatzgruppen: the Nazi Death Squads	4 x 45 min
2005	Auschwitz ja lopullinen ratkaisu	6 x 45 min
2005	Hiroshima: BBC history of world war II	1h 29 min
2015	Toisen maailmansodan naiset	1h 31 min

HI9 ohjeet propaganda/dokumenttifilmin katsomiseen

Katsokaa valitsemanne dokumentti/propagandafilmi. Voitte katsoa filmin joko itsenäisesti ja sitten kokoontua ryhmänä keskustelemaan, tai katsoa sen yhdessä.

Keskustelkaa ryhmässä siitä millaisia ajatuksia ja tunteita filmi teissä herätti.

Valmistautukaa pitämään noin **10-15 min esitys** katsomastanne filmistä luokan edessä.

Esityksessä pitää selvittää ainakin seuraavat asiat:

- Ajoittakaa filmin tapahtumat eli **milloin** sen kuvaamat tapahtumat tapahtuivat? Mihin sodan vaiheeseen ne liittyvät?
- **Missä** filmin tapahtumat tapahtuivat? **Mitä** siellä tapahtui sodan aikana tuohon aikaan?
- Kertokaa filmin keskeinen asiasisältö **lyhyesti**.
- Tulkitkaa ja analysoikaa filmiä. Millaisen kuvan se antoi sodasta ja sen osapuolista? Miten siinä kuvattiin sotatilannetta? Oliko jokin ristiriidassa käsityksenne/tietojenne kanssa? Huomasitteko filmissä jotain kyseenalaista, joka ei ehkä nykyään menisi läpi? Mistä syistä arvelette filmin olleen sellainen mitä oli?
- Voitte halutessanne näyttää lyhyen katkelman filmistä.
- Valmistautukaa ottamaan vastaan kysymyksiä.

4. Mallivastaukset oppimateriaalin tehtäviin

Luku 1.

1. Kenraaliharjoituksella tarkoitetaan sitä, että varsinainen maailmansota oli jo lähellä. Tulevan sodan asetelmat olivat nähtävissä Espanjan sisällissodassa: Saksa ja Italia tekivät yhteistyötä tasavaltalaisten (sosialistien ja kommunistien) kukistamiseksi, joita Stalin ideologisesti tuki. Saksa ja Italia testasivat aseitaan Espanjassa.
2. Mieliopidekysymys, johon ei yksiselitteistä vastausta. Jos Kansainliitto olisi toiminut tehokkaammin ja USA olisi vaikuttanut Euroopan tapahtumiin, sota olisi voinut olla ainakin rajallisempi. Toisaalta monella maalla oli paljon traumoja ensimmäisestä maailmansodasta, jotka olisivat joka tapauksessa purkautuneet sodaksi esim. Japanin ja Saksan katkeruus.
3. Hitler halusi saada Tšekkoslovakian sudeettialueet, koska siellä asui runsaasti saksalaista väkeä. Sudeettialueet olivat strategisesti ja taloudellisesti Tšekkoslovakialle tärkeitä. Hitler myös kokeili, kuinka pitkälle myönnytyspolitiikkaa voisi viedä ilman sota.

Luku 2.

1. Länsi-Puolassa asui paljon saksalaisia. Puolan käytävä tavallaan katkaisi Saksan valtion, kun Itä-Preussi jäi eristyksiin muusta Saksasta. Baltia ja Suomi eivät olleet samalla tavalla merkittäviä Hitlerin suunnitelmissa.
2. Hitler ei halunnut antaa Saksasta mielikuvaa hyökkääjänä ja miehittäjänä. Provokaatiosta saatiin muodollinen syy aloittaa sota Puolaa vastaan.
3. Sekä talvisodan että maailmansodan viimeisenä kipinä voidaan pitää provokaatiota: Mainilan laukaukset, jotka venäläiset ampuivat ja Saksan provokaatio Puolan rajalla.
4. Puhdistukset olivat heikentäneet merkittävästi puna-armeijan iskukykyä ja Stalin tiesi, ettei sota Saksaa vastaan olisi voitettavissa 1939. Stalin voitti noin kaksi vuotta lisää aikaa armeijan varustamiseksi.

Luku 3.

1. Tanskan valtaus kävi helposti matkalla Norjaan, jonka vuonot ja satamat sekä Jäämeren reitti olivat Saksalle strategisesti tärkeitä. Liittoutuneet ehdivät miehittää Islannin.
2. Osa ranskalaisista teki yhteistyötä pakon edessä, osa oman edun tavoittelemiseksi. Ranskasta lähti runsaasti miehiä SS-joukkoihin, toisaalta suurin osa kansasta vastusti ja pelkäsi Saksan miehitysvaltaa esim. Juutalaiset.
3. Churchillin roolia on korostettu brittiläisessä historiankirjoituksessa. Churchillin puheet radiossa, julkiset esiintymiset ja tiukka sanailu Hitlerin kanssa vahvistivat uskoa siihen, että Saksa oli lyötävissä.
4. Operaatio Seelöwe (Merileijona) oli suuri riski, johon esim. Ilmatila olisi vaikuttanut suuresti. Maihinnus saarivaltioon on hankala toteuttaa. Hitler uskoi Luftwaffen ja sukellusveneiden saavan aikaan saman lopputuloksen pienemmillä tappioilla eli Britannian antautumaan.

Luku 4.

1. Operaatio Barbarossa oli valtava sotaponnistus, jossa Saksa laittoi kaiken peliin. Sen myötä Saksa joko voittaisi tai häviäisi koko sodan. Stalinin Neuvostoliitto oli Saksan ideologinen päävihollinen, jonka tuhoaminen oli keskeinen osa Hitlerin sotasuunnitelmaa ja tulevaisuuden visiointia. Sodan pitkittyminen idässä söi valtavasti Saksan voimavaroja.
2. USA luopui lopullisesti eristäytymispolitiikastaan (isolaatio) ja tuli aktiivisesti mukaan maailmansotaan. Tämä aktiivisuus jatkui sodan jälkeenkin. USA:n taloudelle sota oli piristysruiske, koska maan sotateollisuus sai valtavasti asetilauksia ja työllisyys koheni. Monet liittoutuneet ostivat aseita USA:lta ja lainasivat siltä rahaa.
3. Japani uskoi yllätyshyökkäyksen USA:n tukikohtaan lannistavan ja lamaannuttavan USA:n pitkäksi aikaa, jolloin japanilaiset saisivat vakiinnutettua suurvalta-asemansa Tyynellä valtamerellä eikä USA:n olisi enää järkevää liittyä sotaan mukaan.
4. Vuosina 1939-1941 Saksan sotatarvikkeiden tuotanto ja armeijan iskukyky oli Neuvostoliittoa parempi. Jos salamasota taktiikka olisi idässä onnistunut, sota olisi voitu voittaa. Kun sota pitkittyi, Neuvostoliitto sai valtavat voimavaransa paremmin sodan palvelukseen ja aseiden tuotanto saavutti vähitellen Saksan tuotantoluvut. Neuvostoliiton suuri populaatio (183 milj. as. vuonna 1939) mahdollisti laajan ja pitkän sodan. Myös öljy ja muut luonnonvarat olivat Neuvostoliiton eduksi.
5. Neuvostoliiton mukaantulo sotaan koettiin Britanniassa tavallaan helpotuksena, koska Britannia ei enää sotinut yksin Saksaa vastaan. Saksan taistelut alkoivat hajota monelle eri rintamalle, mikä heikensi sen iskukykyä ja voimavaroja. Japanin kanssa Neuvostoliitolla oli hyökkäämättömyyssopimus, joka kesti lähes sodan loppuun asti. Britannia julisti Suomelle sodan joulukuussa 1941, koska Churchillin silmissä Suomesta tuli Saksan liittolainen, kun se aloitti jatkosodan Neuvostoliittoa vastaan.

Luku 5.

1. Stalingrad oli sotilaallisesti tärkeä kohde, mutta sillä Stalinin nimikkokaupunkina sillä oli myös valtavasti symbolista arvoa. Hitler toistuvasti kielsi joukkojensa vetäytymisen sodan aikana, ja vaati näitä joko voittamaan tai kaatumaan taistellen. Tämä osoittaa, että Hitlerin käsitys sodankäynnistä ei perustunut todellisuuteen. Stalingradin taistelu aiheutti Saksalle niin suuria tappioita, ja satoi niin suuren osan sen joukoista yhteen paikkaan, että tappio siellä merkitsi käytännössä sitä, että Saksa oli hävinnyt koko toisen maailmansodan itärintaman. Siitä lähtien Saksa oli menettänyt aloitteen sodankäynnissä, ja kykeni enää perääntymään, tehden satunnaisia vastahyökkäyksiä. Tappio Stalingradissa sai myös osan Saksan liittolaisista tajuamaan, että se häviäisi sodan, ja etsimään tietä erillisrauhaan.
2. T-34 oli erinomainen panssarivaunu, jonka suurin merkitys oli, että se oli ominaisuuksiltaan (panssarointi, tulivoima, nopeus) riittävän hyvä taistelemaan Saksan panssarivaunuja vastaan, mutta oli myös paljon nopeampi ja helpompi valmistaa tai korjata kuin Saksan panssarivaunut. Saksalla siis oli joitakin panssarivaunutyypppejä, jotka olivat parempia kuin T-34, mutta jokaista yhtä sellaista vastaan Neuvostoliitto pystyi tuomaan useita T-34 tankkeja.

3. Kylmä sota alkoi toisen maailmansodan jälkeen, ja Yhdysvallat ja Neuvostoliitto olivat vastakkain sen ajan. Neuvostoliitto perusteli myös valtapiirinsä ulottamista Itä-Eurooppaan sillä, että oli tehnyt suurimman työn Saksan lyömisessä ja ”vapauttanut” Itä-Euroopan. Eurooppalaiset ja amerikkalaiset poliitikot ja historioitsijat pyrkivät siis vähättelemään ja häivyttämään Neuvostoliiton saavutuksia ja uhrauksia toisessa maailmansodassa omia päämääriään ajaakseen, ja vastataksaan siihen, että NL käytti toisen maailmansodan tapahtumia oikeuttaakseen omaa toimintaansa sodan jälkeen. Samaten kirjallisuus ja elokuvat keskittyivät länsirintamaan ja amerikkalaisten saavutuksiin, sillä Neuvostoliiton toiminnan esilletuominen olisi voinut tuoda syytöksiä ”epä-amerikkalaisuudesta” ja kommunistimyönteisyydestä, joka olisi ammatillinen itsemurha kylmän sodan Yhdysvalloissa. Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen vastakkainasettelu on kadonnut, ja historiaa on voitu tutkia ilman, että se on välittömästi valjastettu nykypolitiikan käsikassaraksi, vaikkakin Venäjällä on viime aikoina ollut huolestuttavaa taipumusta korostaa omaa rooliaan ja vähätellä Stalinin hirmutekoja.

Luku 6.

1. Italian merkitys toisessa maailmansodassa oli loppujen lopuksi vähäinen. Se julisti sodan Ranskalle vasta kuin Saksa oli lyönyt sen, ja sen sotilaallinen tuki Saksan operaatioille oli vähäinen. Saksa joutui toistuvasti (Pohjois-Afrikka, Balkan) käyttämään aikaa ja joukkojaan tukeakseen Italian aloittamia ja huonosti sujuvia toimia. Italia kaatui liittoutuneille helposti vuonna 1943 ja luopui sodasta, jolloin saksalaiset miehittävät Pohjois-Italian, ja pyrkivät pysäyttämään liittoutuneiden etenemisen siellä. Karu ja vuoristoinen maasto, ja saksalaisten fanaattinen vastarinta johti siihen, että liittoutuneiden eteneminen oli hidasta, ja Saksa ehti antautua Berliinin kaaduttua ennen kuin Italiassa olevat saksalaiset joukot lyötiin.
2. Jotkut historioitsijat ovat ehdottaneet, että jos sotaa ei olisi käyty siellä, niin Saksa olisi voinut käyttää sinne lähetetyt joukot hyökkäyksessä Neuvostoliittoon, Italia olisi voinut käyttää sinne lähetetyt joukot hyökkäyksessä Balkanille, ja kenties voittaa siellä ilman Saksan apua. On kuitenkin epäselvää, olisiko Moskovaa saatua valloitettua edes lisäjoukkojen avulla vuoden 1941 lopussa. Ei ole myöskään lainkaan varaa, että se olisi riittänyt kukistamaan Neuvostoliiton. Lisäksi, Iso-Britannialla olisi myös vapautunut Afrikassa taistelleita joukkoja käytettäväksi muualle.
3. On pohdittu, että Neuvostoliittoon hyökkäämiseen sijaan Saksa olisi voinut keskittää joukkonsa Pohjois-Afrikkaan ja Lähi-itään, ja saada haltuunsa sen öljyvarat, Egyptin viljantuotannon, ja ottaa Suezin kanavan pois briteiltä, jolloin Intian laivaliikenne ei olisi päässyt suoraan Välimerelle, vaan sen olisi pitänyt kiertää koko Afrikka, joka olisi auttanut näännyttämään Englannin. Tosin on syytä todeta, että Hitler vihasi kommunismia ja piti venäläisiä ja muita slaaveja ali-ihmisinä, jotka tuli hävittää, eli sota Saksan ja Neuvostoliiton välille olisi syttynyt joka tapauksessa. Samaten Neuvostoliitto piti sotaa Saksan kanssa väistämättömänä ja valmistautui siihen. Operaatio Barbarossa oli yllätys ajoituksensa takia. Laajemman sodan käyminen Afrikassa ja Lähi-Idässä olisi myös ollut myös vaikeaa, koska Saksalla ei ollut riittävää sota- tai kauppalaivastoa joukkojensa kuljettamiseen, huoltamiseen ja suojaamiseen. Italian laivasto kärsi raskaita tappioita, ja Saksa ja Italia eivät pystyneet huoltamaan joukkojaan kunnolla edes siinä mittakaavassa missä sotaa käytiin.

Luku 7.

1. Normandian maihinnousu oli suurin sotilasoperaatio, johon amerikkalaiset osallistuivat, ja se taltioitiin hyvin. Se johti myös länsi-Euroopan vapauttamiseen. Kylmän sodan aikana amerikkalaiset halusivat korostaa omaa rooliaan ja vähätellä Neuvostoliiton panostusta, joten populaarikulttuuri keskittyi länsiliittoutuneiden saavutuksiin. Ja koska maailman suurin viihdeteollisuus oli Yhdysvalloissa, oli luonnollisesti, että se korosti nimenomaan amerikkalaisia, eikä brittejä, kiinalaisia tai ranskalaisia. Normandia on myös turistikohde nykyisin, jossa on useita museoita ja säilyneitä saksalaisia linnoituksia. Lisäksi itse maihinnousu oli hyvin dramaattinen tapahtuma, maailman suurin maihinnousu.
2. Varsovan kansannousussa Puolan vastarintaliike yritti vapauttaa pääkaupunkinsa syksyllä 1944 kun Neuvostoliiton suurhyökkäys ajoi saksalaisia taaksepäin. Puna-armeija ei kuitenkaan edennyt tukemaan kansannousua, ja saksalaiset murskasivat kansannousun verisesti ja hävittivät kaupungin lähes maan tasalle.
Prahan kansannousu tapahtui toukokuussa 1945 kun tšekkiläiset pyrkivät vapauttamaan pääkaupunkinsa saksalaisesta miehityksestä. Kansannousu oli erittäin verinen, ja osin onnistuikin tavoitteessaan ajaa saksalaiset pois, ja puna-armeija viimeisteli kaupungin vapauttamisen. Yhdysvaltalaiset joukot eivät edenneet tukemaan kansannousua, josta johtuen maan kommunistit saivat tapahtumasta oivallisen propaganda-aseen.
3. Neuvostoliitto ja Yhdysvallat eivät luottaneet toisiinsa, ja sodan jälkeistä vastakkainasettelua ennakoitiin jo. Kumpikin osapuoli halusi olla mahdollisimman hyvissä asemissa Saksan antauduttua, jos vihollisuudet alkaisivat niiden välillä. Neuvostoliitto etenkin oli pelännyt lännen tekevän Saksan kanssa erillisrauhan ja hyökkäävän itseään vastaan koko sodan, joten mahdollisimman suuren osan Itä-Euroopasta ja Saksan valloittaminen oli sille strategisesti elintärkeää. NL oli myös kärsinyt sodassa suurimmat menetykset, joten se katsoi ansaitsevansa hyvityksenä alueita Itä- ja Keski-Euroopasta.

BONUSKYSYMYKSIÄ: Neuvostoliitolle oli tärkeämpää ehtiä ensin Berliiniin kuin valloittaa Suomi tai saada se antautumaan ehdoitta, joten Tali-Ihantalan torjuntataisteluiden jälkeen, se oli valmis tekemään Suomen kanssa rauhan kevyemmin ehdoin, joka mahdollisti joukkojen siirtämisen Saksan rintamalle, kun Suomi luopui sodasta.

Luku 8.

1. Kiinan ja Japanin ensimmäinen sota 1894-95
Kiinan boksarikapina 1899-1901
Japanin ja Venäjän sota 1904-05
Ensimmäinen maailmansota 1914-1918
Venäjän sisällissota 1918-1921
Hyökkäys Mantšuriaan 1931-1932
Kiinan ja Japanin toinen sota 1937-
Rajasota Neuvostoliiton kanssa 1938-1939
2. Japani halusi nopeasti uudistua ja luoda itsestään suurvallan, mutta se oli resurssiköyhä maa, ja sen voimavarat ja resurssit eivät vetäneet vertoja eurooppalaisille suurvalloille, joita se yritti jäljitellä. Siksi

se lähti valloittamaan elintilaa ja resursseja Aasiasta, koska katsoi olevansa muita Aasian valtioita ylempänä. Japanin pettymys ensimmäisen maailmansodan jälkeen siitä, että länsimaat eivät antaneet sille aluelisäyksiä eivätkä tunnustaneet sitä vertaisekseen johti siihen, että maa ajautui oikeistolaiseksi sotilasdiktatuuriksi, joka avoimesti pyrki haastamaan länsimaat. Japanin ei ollut mahdollisuutta kehittyä suurvallaksi ilman valloitetujen alueiden resursseja.

3. Japanilaiset sotilaat pakottivat sodan aikana kymmeniä tuhansia, tai jopa satoja tuhansia, korealaisia naisia käytännössä prostituoiduksi, ja kohtelivat heitä julmasti. Tapahtunut on hirtänyt Korean ja Japanin välejä, mutta Japani on myöntänyt tapahtuneen ja pyytänyt anteeksi.

Luku 9.

1. Yhdysvallat halusi välttää omia tappioita, joita Japanin pääsaarten valloittaminen olisi aiheuttanut. Lisäksi se halusi kokeilla atomipommin tuhovoimaa tositalanteessa ja antaa samalla varoituksen Neuvostoliitolle uudesta aseestaan. Lisäksi tavoitteena oli lopettaa sota nopeasti, ennen kuin Neuvostoliitto pääsisi mukaan Japanin valloitukseen, koska Yhdysvallat arveli, että Neuvostoliitto yrittäisi miehittää Japanin, ja kumpikin osapuoli varautui jo sodanjälkeiseen vastakkainasetteluun. On myös arveltu, että atominpommin käyttö olisi ollut "kosto" Pearl Harborin yllätyshyökkäyksestä, mutta ajatus ei ole yleisesti hyväksytty.
2. Japanin voimavarat olivat täysin riittämättömät sotaan Yhdysvaltoja vastaan. Se lisäksi kävi sotaa aivan liian monessa paikassa yhtä aikaa, eikä pystynyt huoltamaan tai vahvistamaan joukkojaan, etenkin sen jälkeen kun Yhdysvallat tietoisesti upotti sen kauppalaivaston. Liittoutuneet keskittyivät lyömään Japanin alue ja saari kerrallaan ja hiljalleen silmukka sen ympärillä kiristyi, kun taas Japani yritti saada aikaiseksi suuria ratkaisevia taisteluita, jotka voittamalla se olisi pakottanut Yhdysvallat antamaan periksi. Strategia ei toiminut, koska Japani ei saavuttanut näitä voittoja, ja koska toisin kuin Yhdysvallat, se ei pystynyt korvaamaan menetyksiään.
3. Tehtävään ei ole yhtä oikeaa vastausta. Japanin rikosten lista on mittava, ja Japanin suhtautuminen menneisyyteensä on vaihdellut suuresti eri aikoina eri ihmisten parissa.

Luku 10.

1. Iso-Britannia sallia pitkän hampain siirtomaittensa itsenäistymisen rauhanomaisesti esim. Intiassa 1947, Ranska yritti pitää väkisin kiinni siirtomaistaan ja suurvaltaharhoistaan, joka johti sotaan Indokiinassa 1946-54 ja Algeriassa 1954-62. Ranska hävisi siirtomaasotansa, ja menetti siirtomaansa.
2. Jugoslavia oli kyllä kommunistinen diktatuuri, mutta se oli kylmässä sodassa puolueeton, ja sen johtaja marsalkka Tito ei tullut toimeen Stalinin kanssa.

TEEMA 1.

1. Siviileihin kohdistettu terrori ja pommitukset olivat suunnitelmallinen osa sodankäyntiä. Sillä haluttiin katkaista vihollisen henkinen selkäranka ja nopeuttaa antautumista.

2. Holokausti on karmeaa esimerkki sodan julmuudesta, jonka kohteeksi siviilit voivat joutua. Holokaustin toteutuksesta ja laajuudesta käydään edelleen väittelyä; poliittiset ääri liikkeet jopa kieltävät holokaustin historiallisena faktana. Holokausti ja siitä selvinneet muistuttavat sodan mielettömyydestä ja rauhan tärkeydestä.
3. Sota oli luonteeltaan totaalinen ja siviilit olivat "helppoja" kohteita. Aseiden voima oli valtava (Hiroshima) ja myös nälkä ja sairaudet tappoivat siviilejä sotavuosina.
4. Itsenäinen tiedonhaku tehtävä, johon ei yhtä oikeaa vastausta.

TEEMA 2.

1. Soveltava tehtävä, ei valmista vastausta. Ryhmän opiskelijoille voidaan jakaa eri operaatiot tutkittavaksi.
2. Alan Turingista löytyy paljon tietoa, ja myös elämäkerrallinen elämä. Mainittavia asioita voivat olla hänen uraauurtava työnsä ensimmäisten tietokoneiden parissa ja homoseksuaalisuus, joka johti valtion puolelta rangaistuksiin ja kemialliseen kastraatioon, jota pidetään yhtenä syynä hänen itsemurhaansa.

5. Kokeen suunnitteleminen ja mallitehtäviä

Ylioppilaskokeessa on ollut useita erinomaisia tehtäviä, jotka liittyvät toiseen maailmansotaan. Vanhatkin tehtävät on melko helppo muuttaa vastaamaan pisteytykseltään nykyisiä kriteerejä. Usein tehtävissä on ollut mukana esimerkiksi David Low'n pilakuvia, mutta niitä ei ole tekijänoikeussyistä mahdollista käyttää tässä oppimateriaalissa.

Alla on kuusi mallitehtävää, joista opettaja voi valita mieleisensä, ja täydentää niitä itse suunnittelemlaan tai ylioppilaskokeesta kopioimillaan tehtävillä. Osa esimerkkitehtävistä on hyvin perinteisiä, ja muutamat ovat kokeellisempia ja erilaisia mihin opiskelijat ovat tottuneet. Opettaja voi vapaasti muokata tehtäviä haluamallaan tavalla.

Tekijöiden suositus on, että toisen maailmansodan kurssin kokeessa olisi runsaasti valinnanvaraa tarjolla. Mikäli kokeessa vastataan kahteen tehtävään, olisi hyvä, että vaihtoehtoja olisi ainakin neljä, ja että ne liittyisivät sodan eri vaiheisiin ja teemoihin. On myös suositeltavaa sallia opiskelijoiden kirjoittaa itselleen yhden kaksipuoleisen A4-paperin mittaiset muistiinpanot koetta varten.

Toista maailmansotaa edeltäneet kriisit ja sodan tulkinat (20 p.)

a) Espanjan sisällissodasta on puhuttu toisen maailmansodan esinäytöksenä. Miksi? (8 p.)

Toisen maailmansodan yleisesti hyväksytty alkamispäivä on 1.9.1939.

b) Millä perusteella voidaan kuitenkin väittää 7.7.1937 olleen toisen maailmansodan alkamispäivä? (4 p.)

c) Neuvostoliitossa ja Venäjällä on käytetty termiä ”suuri isänmaallinen sota” kuvaamaan Neuvostoliiton osuutta toisessa maailmansodassa. Suuren isänmaallisen sodan alkamispäivä on 22.6.1941. Pohdi ja arvioi miten paikkansapitävä tämä termi ja näkemys on. (8 p.)

Toisen maailmansodan syttyminen ja lopputulos (20 p.)

a) Miksi toinen maailmansota syttyi? (8 p.)

b) Miksi akselivallat hävisivät toisen maailmansodan? (12 p.)

Japani sodassa (20 p.)

a) Alla on sitaatti Isoroku Yamamotolta, keisarillisen Japanin laivaston amiraalilta ja ylikomentajalta toisessa maailmansodassa:

Jos sota syttyy Yhdysvaltoja ja Isoa-Britanniaa vastaan, voin riehua vapaasti ja saada lukuisia voittoja ensimmäisen puolen vuoden tai vuoden ajan. Mutta jos sota jatkuu sitä pidempään, en usko meidän onnistuvan.

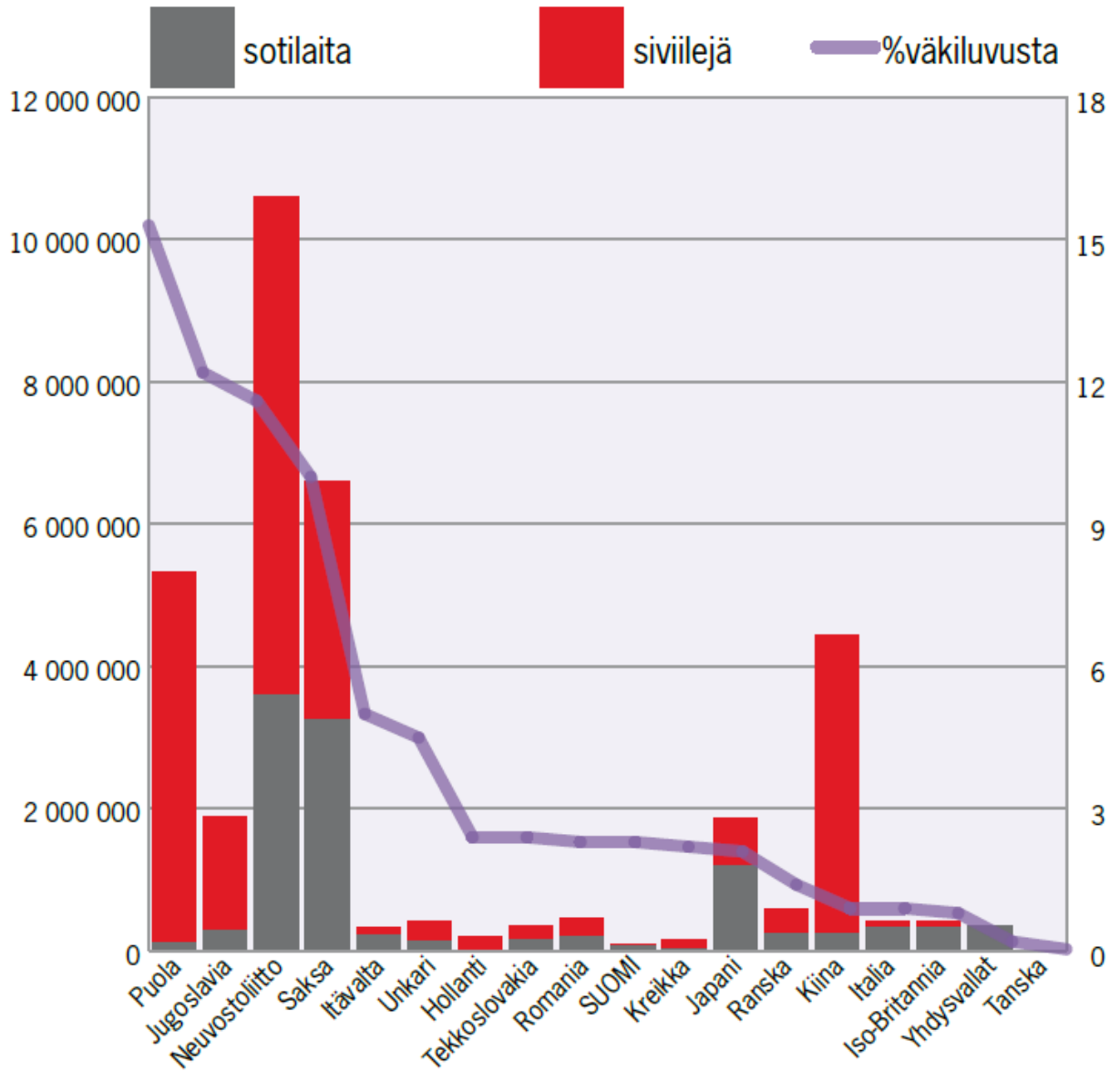
Miten amiraali Yamamoton ennustus toteutui vuosien 1941 – 1945 aikana? (12p)

b) Miksi Yhdysvallat päätyi pudottamaan atomipommit Hiroshimaan ja Nagasakiin? (8p)

Sotaa käyneiden maiden resurssit ja tappiot (20 p.)

Tehtävässä on kaksi dokumenttia: kuvaaja toisen maailmansodan tappioista sotaa käyneissä valtioissa, ja taulukko, jossa näkyy sotaa käyneiden valtioiden bruttokansantuote sotavuosina.

A. Toisen maailmansodan tappiot

B. Bruttokansantuote eräissä sotaa käyneissä valtioissa.

Liittoutuneiden reaaliarvoinen bruttokansantuote (miljardia dollaria)

	1938	1939	1940	1941	1942	1943	1944	1945
Yhdysvallat	1130	1220	1330	1570	1860	2180	2350	2330
Iso-Britannia	398	402	442	482	494	505	484	463
Ranska	260	279	114	-	-	-	-	141
Neuvostoliitto	504	512	584	502	445	650	693	554

Akselivaltojen reaaliarvoinen bruttokansantuote (miljardia dollaria)

	1938	1939	1940	1941	1942	1943	1944	1945
Saksa	492	538	542	577	584	596	612	434
Italia	198	211	206	202	203	192	-	-
Japani	237	258	269	274	276	272	267	202

a) Vertaile, erittele ja analysoi toisen maailmansodan tappioita eri valtioissa. Käytä kuvaajaa apunasi, ja pohdi myös syitä tappioihin. (10 p.)

b) Vertaile eri sotaa käyneiden valtioiden bruttokansantuotteita. Mitä merkitystä tällä oli sodan kannalta? Miten sodan eri vaiheet näkyvät eri valtioiden bruttokansantuotteessa? (10 p.)

Winston Churchill ja sodan eri vaiheet (20 p.)

Alla on sitaatteja Ison-Britannian sodanaikaiselta pääministeriltä **Winston Churchillilta**.

Selitä sitaattien asianyhteys ja tulkitse niitä, eli mikä vaihe sodassa oli menossa, ja mitä oli tapahtunut.

Jokainen kohta on 5 pisteen arvoinen.

a) **Toukokuu 1940:** *Minulla ei ole tarjota teille muuta kuin verta, hikeä ja kyyneliä...*

b) **Elokuu 1940:** *Koskaan eivät niin monet olleet niin suuressa kiitollisuudenvelassa niin harvoille...*

c) **Kesäkuu 1941:** *Jos Hitler hyökkäisi helvettiin, niin puhuisin Pirusta myönteiseen sävyyn parlamentille.*

d) **Elokuu 1944:** *...ne ovat venäläiset sotavoimat jotka ovat tehneet suurimman työn saksalaisen armeijan sisälmysten ulos repimisessä...*

Vaihtoehtohistoria ja sodan jossittelu (20 p.)

Vaihtoehtohistoria on fiktiota, jossa historian kulku kuvitellaan todellisuudesta poikkeavaksi. Vaihtoehtoisessa historiassa pyritään luomaan kuva siitä, millainen maailma olisi, jos tapahtumat olisivat menneet toisin. Yksi vaihtoehtohistorian yleisemmistä teemoista on natsi-Saksan voitto toisessa maailmansodassa.

Pohdi, miten toinen maailmansota olisi voinut päättyä eri tavalla. Mitä sotaa käyneet valtiot olisivat voineet tehdä toisin, ja millaisia seurauksia sillä olisi voinut olla?